

RAAP-RAPPORT 4840

De stadswaterput van Weert

Een archeologische begeleiding

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: De stadswaterput van Weert; een archeologische begeleiding

Versie: 11-12-2020

Auteur: Dr. M.P.F. Verhoeven

Projectcode: WMARK

Bestandsnaam: RAAPrap_4840_WMARK_20201211

Autorisatie: Drs. W. De Baere

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2020

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Er is geen verklaring ontvangen van het bevoegd gezag omtrent goed- of afkeuring van het rapport.

Samenvatting

Inleiding

In opdracht van de gemeente Weert heeft RAAP van 31 oktober tot en met 3 november 2016 een archeologische begeleiding (protocol opgraving) uitgevoerd op de Markt te Weert. Het onderzoek vond plaats in verband met de verwijdering en daarna aanplant van drie bomen op het noordelijke deel van de Markt.

Resultaten

Daarbij hebben we het natuurlijk over de aanwezigheid van de oude (1546) stadswaterput. Deze bestaat uit een ronde structuur (waarvan de noordelijke helft niet is onderzocht omdat deze buiten de werkput lag) met een diameter van ca. 2,5 m. De put is opgetrokken van witte mergelblokken. De koepel was gebouwd van donkerrode bakstenen. De koepel is waarschijnlijk veel jonger dan de waterput; vermoed wordt dat deze erop is gezet om de stadspomp, zoals bekend van historische foto's, van schoon water te voorzien. In 1932 werd de stadspomp verwijderd.

De stenen waterput was niet het enige spoor dat werd aangetroffen. De stenen waterput doorsnijdt een oudere waterput. Mogelijk is er zelfs nog een andere waterput, maar dit kan niet met zekerheid worden vastgesteld. Voorts zijn er enkele kuilen aangetroffen.

Het meest opvallend aan het aardewerk assemblage is dat vooral de periode tussen het begin van de 14e eeuw en het midden van de 16e eeuw goed is vertegenwoordigd, en dat jonger materiaal ontbreekt.

Op basis van het aardewerk wordt de volgende chronologie voorgesteld:

- Fase 1: ijzertijd-Romeinse tijd
- Fase 2: volle-late middeleeuwen
- Fase 3: late middeleeuwen-nieuwe tijd
- Fase 4: nieuwe tijd (stadswaterput)

Aanbevelingen

De stadspuit bevindt zich nog in goed bewaarde toestand, en met de vulling er nog in onder de huidige bestrating. Daardoor leent deze bijzondere vondst zich zeer goed voor publieke ontsluiting. Zo zou de noordelijke - niet opgegraven helft – blootgelegd kunnen worden, en zou de vulling opgegraven kunnen worden. Hierna kan de put dan met een glazen plaat worden afgedekt en aan het publiek tentoongesteld kunnen, met een informatiepaneel ernaast. Afgaande op de publieke belangstelling tijdens het onderzoek, zal een dergelijk ontsluiting een succesvolle bijdrage leveren aan het lokale cultuurbeleid en –besef.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud.....	4
1 Inleiding	6
1.1 Kader	6
1.2 Administratieve gegevens.....	7
1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen.....	7
2 Methoden	9
2.1 Documentatie en registratie	9
2.2 Werkput, sporen en vondsten	9
2.3 Uitwerking	9
3 Stratigrafie	10
3.1 Inleiding	10
3.2 Fasering.....	10
4 Sporen	14
4.1 De stadswaterput	14
4.2 Overige waterputten.....	17
4.3 Overige sporen	17
5 Keramiek.....	18
5.1 Inleiding	18
5.2 De baksels (en vormen)	18
6 Overige vondsten	22
6.1 Dierlijke botten	22
6.2 Loden gewichtjes	23
7 Archeologische context.....	24
7.1 Inleiding	24
7.2 Markt.....	27
7.3 Hegstraat	27
7.4 Museum	27
7.5 Nieuwe markt.....	27
8 Historische context	29
8.1 Historie	29
8.2 Functie	30
8.3 Aanleg.....	31
8.4 Locatie	34
8.5 Put wordt pomp.....	35
8.6 Onderhoud	37
8.7 Verval	37
8.8 Afscheidsgedicht.....	38
8.9 Particuliere waterputten	38
9 Datering	39
9.1 Inleiding	39

9.2 Algemene chronologie.....	39
10 Conclusies en aanbeveling	42
10.1 Conclusies.....	42
10.2 Besluit & aanbeveling.....	43
Literatuur	45

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van de gemeente Weert heeft RAAP van 31 oktober tot en met 3 november 2016 een archeologische begeleiding (protocol opgraving) uitgevoerd op de Markt te Weert (figuur 1).

Het voornaamste doel van het onderzoek was het veiligstellen van de wetenschappelijke informatie (behoud *ex situ*).

Het onderzoek vond plaats in verband met de verwijdering en daarna aanplant van drie bomen op het noordelijke deel van de Markt, vlak tegenover brasserie D'Oude Markt. Het onderzoek was aanvankelijk ingezet als een archeologische inspectie, maar vanwege belangwekkende vondsten van met name resten van waterputten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd is het onderzoek opgeschaald naar een archeologische begeleiding.

Figuur 1. De ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).

De werkzaamheden zijn uitgevoerd onder certificaat BRL4000, conform artikel 5.4 van de Erfgoedwet. Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Limburg.

Zie bijlage 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

1.2 Administratieve gegevens

Plangebied	Markt
Opdrachtgever	Gemeente Weert
Contactpersoon opdrachtgever	Drs. W. Truyen
Bevoegde overheid	Gemeente Weert
Contactpersoon bevoegde overheid	Drs. F. Kortlang ArchAeO BV
Plaats	Weert
Gemeente	Weert
Provincie	Limburg
Centrum coördinaten	177300 / 362800
Toponiem	Markt
Periode veldwerk	21 oktober-3 november 2016
Projectleider	Dr. M.P.F. Verhoeven
Projectmedewerkers	Drs. J. van Gent, drs. M. Jansen, drs. M. Lipsch, drs. M. Schabbink, drs. W. Truyen, dr. R. Vaessen
Onderzoeksmeldingsnummer	4020307100
Bewaarplaats documentatie en vondsten	RAAP Zuid en op termijn ARCHIS, E-Depot en het provinciaal Depot

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen

Zoals gezegd, was het onderzoek aanvankelijk een inspectie. Een inspectie is volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) een wat 'lichtere vorm' van archeologische begeleiding waar vooraf geen archeologisch Programma van Eisen (PvE) voor nodig is. Het was de bedoeling om in geval van archeologische begeleiding eventuele aanvullende eisen middels een PvE vast te leggen, maar dat was gezien de tijdsdruk niet mogelijk. Derhalve zijn er van te voren geen onderzoeksvragen geformuleerd.

Het algemene doel van het onderzoek was om na te gaan of er zich binnen de begrenzing van het plangebied archeologische resten te bevinden, en om deze zo goed mogelijk te documenteren. Dit is gebeurd.

Voor de uitwerking worden de volgende onderzoeksvragen voorgesteld:

- Hoe ziet de bodemkundige opbouw van het plangebied eruit? Hoe is de stratigrafie in archeologische (antropogene) zin?
- In welke mate is het gebied verstoord?
- Wat zijn de kenmerken van de aangetroffen sporen? (afmetingen, materiaal, vullingen, etc.)
- Wat is de aard en datering en ruimtelijke verspreiding van de vondsten?

- Hoe verhouden de sporen en vondsten zich tot archeologische resten op en in de omgeving van de Markt?
- Wat is de functionele en chronologische relatie tussen de verschillende waterputten en overige sporen?
- Wat is er historisch bekend over de stadswaterput?
- Wat is de relatie tussen de waterputten en de stadsbranden in Weert?
- Op welke wijze dient verder met de stadswaterput te worden omgegaan? Hoe kan deze het beste verder gedocumenteerd, behouden en gevisualiseerd/ontsloten worden?

2 Methoden

2.1 Documentatie en registratie

De sporen zijn digitaal ingemeten met een RTK-GPS met een conform KNA-eis OS02 maximale afwijking van 3 cm in zowel het horizontale als verticale vlak. Ook de hoogte van de aangelegde vlakken ten opzichte van NAP is bepaald met een GPS. De ruwe GPS-bestanden zijn dagelijks uitgelezen, gecontroleerd en gecorrigeerd.

Spoor- en vondstgegevens zijn in het veld ingevoerd in de Odile database.

2.2 Werkput, sporen en vondsten

De werkput had afmetingen van ca. 10x10 m. Ten behoeve van de boomaanplant is dit areaal tot ca. 1,6 m beneden straatniveau uitgegraven. De van de werkput hoogte ligt tussen 32.80 en 34.40 m + NAP. De begrenzing van de werkput was ook de begrenzing van de begeleiding. Er is laagsgewijs verdiept met een kraan met een gladde bak van 2 m breed. Daarbij zijn er drie vlakken gedocumenteerd: het bovenste vlak (onder de stol) met de drie plantgaten; een tussenvlak en het diepste vlak, waar zich de sporen duidelijk aftekenden. Vanwege de ondergrens van het derde vlak, konden de meeste sporen niet worden gecoupeerd. Alle sporen zijn ingemeten, getekend (met GPS) en gefotografeerd. Alle vondsten zijn ingemeten. Er zijn niet alleen vondsten van het vlak verzameld, maar ook uit verschillende lagen uit de wandprofielen. Alle wandprofielen zijn gefotografeerd, getekend en beschreven.

2.3 Uitwerking

De documentatie van het onderzoek is na afloop van het veldwerk gecontroleerd. Tevens zijn na afloop van het veldwerk de analoge profiel- en coupetekeningen gedigitaliseerd en de vondsten gewassen en gesplitst per materiaalcategorie.

Vervolgens is aan de hand van de lagen en sporen een fasering opgesteld en zijn de vondsten gewaardeerd door materiaalspecialisten. Aan de hand van deze gegevens is een evaluatie- en selectierapport opgesteld dat is voorgelegd aan het bevoegd gezag (Verhoeven, 2016). In het evaluatierapport is een voorstel gedaan voor de uitwerking van de sporen, vondsten en grondmonsters. Hierin is tevens een voorstel gedaan voor de conservering van kwetsbare vondsten. Op basis van het goedgekeurde evaluatierapport zijn de opgravingsgegevens vervolgens verder uitgewerkt.

3 Stratigrafie

3.1 Inleiding

De oorspronkelijke bodem (de C-horizont spoor: 9000) in het plangebied bestaat uit grijsbruin zwak tot matig siltig dekzand. In de onderkant van dit zand bevinden zich roestbanken en blauwgrijze leemplekken. Een sterke golving van de roestbanden in het oosten wijst op cryoturbatie (vorstwerking), waarschijnlijk uit de laatste IJstijd.

In de top van het zand heeft zich een ca. 20 cm dikke lichtgrijze “oude akker-laag” (sporen 8000 en 8001) gevormd, dat wil zeggen een restant van akkerbouw. Bovenop deze akkerlaag bevinden zich bruine, grijze en zwarte ophogings-, aval-, en brandlagen en loopvlakken (sporen 7000 t/m 5000), afgedekt door recente stol en bestrating. Recente en archeologische sporen doorsnijden deze lagen en het dekzand. Het totale pakket lagen boven de C-horizont is tussen de 50 en 70 cm dik.

De voornaamste en grootste recente verstoringen (spoor 9999) zijn twee naast elkaar gelegen riolen, die het plangebied van het zuidwesten naar het noordoosten doorsnijden. Het noordelijke riool is nog in werking, maar het andere is buiten gebruik. Andere grote verstoringen waren de drie grote plantgaten voor de bomen.

3.2 Fasering

Alle bodemlagen zijn in detail beschreven op kaartbijlage 1. Op basis van de opeenvolging, de hoogtes en de aard van de lagen zijn deze aan elkaar gerelateerd, en is een fasering gemaakt: zie tabel 3.

Vanwege de ligging in de stadskern van Weert wordt het plangebied gekenmerkt door een relatief complexe stratigrafie, met vooral in het oost profiel een opeenvolging van vele dunne lagen. Bovendien is de aanwezigheid en aard van de lagen niet uniform, zoals een vluchtige blik op kaartbijlage 1 gelijk duidelijk maakt. Derhalve is het noodzakelijk om te proberen de verschillende in het veld onderscheidende lagen aan elkaar te relateren, zodat er een fasering kan worden gemaakt en het verband tussen de sporen duidelijker wordt. Vanwege de vele grote verstoringen in het plangebied, is dit geen eenvoudige klus, vooral niet wat betreft de relatie van de lagen met de sporen (zie tabel 4).

Uiteindelijk is een vierdelige fasering opgesteld, met fase 1 als de oudste.

Fase 1

De eerste sporen van bewoning worden gerepresenteerd door een ca. 20-30 cm dikke lichtgrijze laag met enkele houtskoolspikkels. Gezien de engszins grillige onderkant, gaat het mogelijk om een zogenaamde oude akkerlaag, dat wil zeggen een laag die samenhangt met land- of tuinbouw. In het geval van akkerbouw, hebben we het dan over een stuk pre-stedelijk Weert. Dit wordt mogelijk bevestigd door de vondst van een handgevormde wandscherf uit de periode ijzertijd-Romeinse tijd (vondst 11) uit deze laag.

Sporen 4 en 5 (kuilen) zouden kunnen samenhangen met deze laag, maar dat kan niet goed worden vastgesteld.

Fase 2

Deze fase is gebaseerd op een relatief groot aantal (20) dunne (2-10 cm) over het algemeen grijze lagen met in de meeste gevallen houtskoolspikkels, en minder vaak wat puinspikkels of brokjes huttenleem (zoals in laag 6950). Dit zijn typische bewoningslagen, tot stand gekomen door accumulatie (ophoging) van sediment en afval. Vanwege de donkere kleur (typisch voor oude loop niveaus: Ab-horizont) en/of compactheid zijn sommige van deze lagen (nrs. 7000, 6950, 6910, 6500, 6005, 6003) als oude loopvlakken aangeduid. Tussen liggende lagen en ondiepe depressies zonder antropogene insluitsels zijn als natuurlijk beschouwd.

Paalkuil nr. 12 lijkt vanuit een fase 2 laag (nr. 6911) te zijn ingegraven.

Fase 3

Deze fase bestaat uit 6 dunne over het algemeen donkergrijze lagen bovenop die van fase 2. Het onderscheid met fase 2 is gemaakt op basis van de meer donkere kleur, iets grotere dikte (ca. 10cm) en het grotere aantal houtskoolspikkels. Ook hier zijn er weer een aantal loopvlakken te onderscheiden: lagen 5600, 5002, 5001 en 5000. Lagen met veel houtskoolspikkels zijn nrs. 5600, 5501 en 5500. Alhoewel er veel houtskool in deze lagen voorkomt, zijn het geen echte brandlagen: die zijn worden gekenmerkt door houtskoollagen en/of rood verbrande grond. Er kan dus geen direct verband worden vastgesteld tussen deze lagen en stadsbranden, zoals de grote stadsbrand uit 1723. Bovendien dateert het aardewerk uit deze fase veel vroeger (zie hoofdstukken 5 en 9).

Het merendeel van de sporen, waaronder de waterputten, is toegeschreven aan deze fase.

Fase 4

De laatste, bovenste, fase bestaat uit grote 20^e- en mogelijk 19^e-eeuwse verstoringen, zoals het riool dat dwars door de opgravingsput loopt. Zoals reeds opgemerkt, is het vanwege deze verstoringen, die tot in de C-horizont reiken, dat stratigrafische relaties vaak lastig te maken zijn.

Laag	Aard
5000	loopvlak
5001	loopvlak
5002	loopvlak
5500	accumulatie
5501	accumulatie
5600	loopvlak
6000	accumulatie
6001	accumulatie
6002	accumulatie
6003	loopvlak
6004	accumulatie
6005	loopvlak
6006	accumulatie
6050	verspoeld
6051	verspoeld
6500	natuurlijke depressie
6501	natuurlijke laag
6502	natuurlijke depressie
6503	natuurlijke laag
6900	accumulatie
6910	loopvlak
6911	accumulatie
6950	loopvlak
6970	accumulatie
7000	loopvlak
7001	loopvlak
8000	akkerlaag
8001	akkerlaag
9000	C-horizont
9999	recente verstoringen

Tabel 2. Lagen.

Noord profiel	Oost profiel	Zuid profiel	West profiel	Fase
9999	9999	9999	9999	4
5000				3
6000	5002, 7001	2		
7000	5500, 5501, 7001			5001
	5600, 6004, 7001			6001
	6005, 6970, 7001			6002
	6050, 6006, 7001			6003
	6050, 6900, 6910, 7001			6500
	6050, 6911, 6970, 7001			6503
	6050, 6950, 7001			6501
6051, 7001	6502			
8000	8000, 8001	8001		1
9000	9000	9000	9000	

Tabel 3. Stratigrafische relaties en fasering.

Fase	Laag	Spoor
4	9999	1, 2: stenen waterput
3	5000	15: kuil
	5002	3: waterput? 10, 14: kuilen
	5001, 5500	6, 16: paalkuilen 7, 8, 9, 13, 16: kuilen
	5600	11: kuil
2	6911	12: paalkuil
1	8001	4: kuil of waterput? 5: kuil?

Tabel 4. Mogelijke relaties sporen-stratigrafie.

4 Sporen

4.1 De stadswaterput

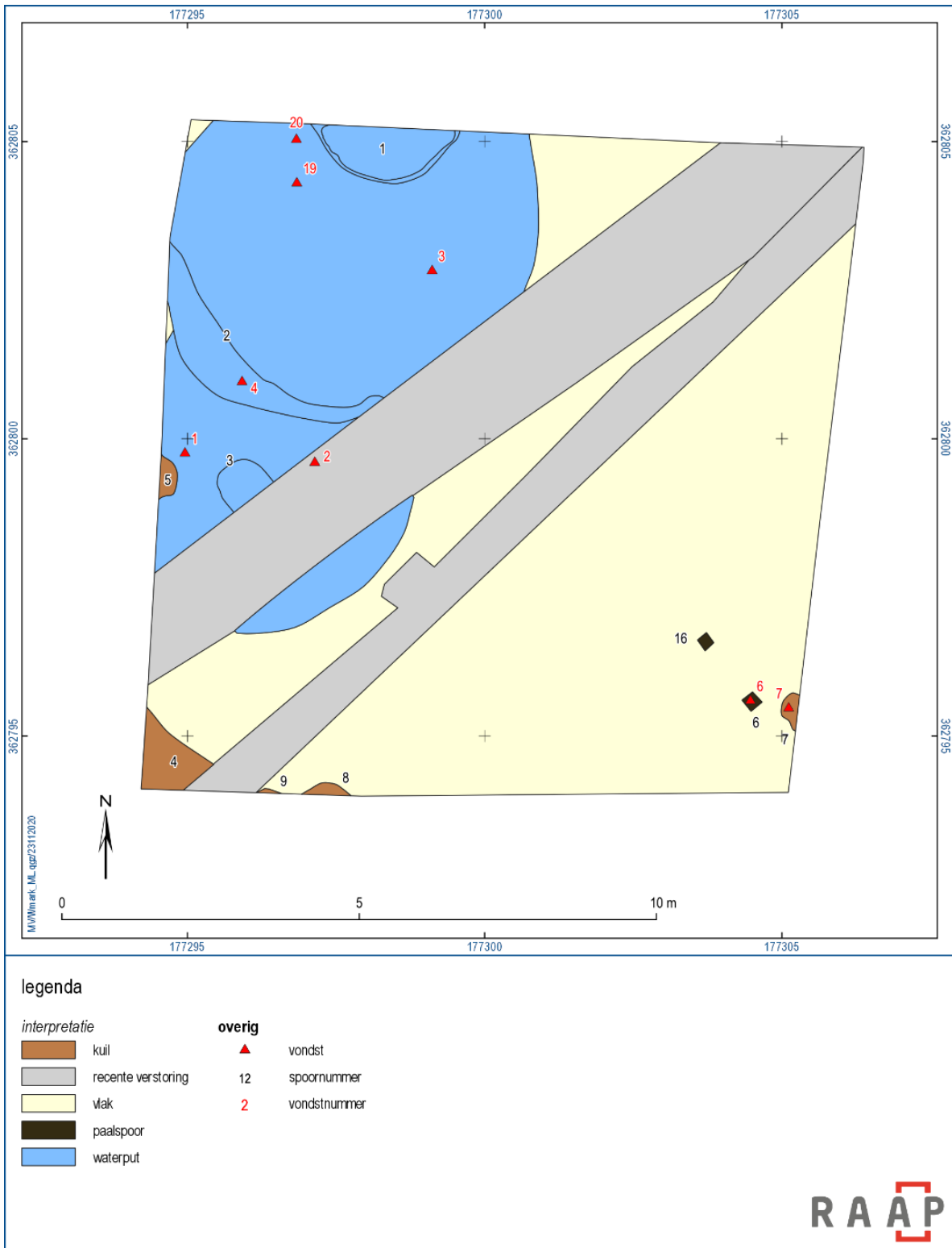
Er zijn in totaal 17 sporen aangetroffen, waarvan het merendeel in het stuk ten noorden van de rioleringen: zie figuren 2, 3 en 4 en tabel 5 voor een overzicht. Het meest bijzondere spoor (nr. 1) is de stadswaterput. Deze bestaat uit een ronde structuur (waarvan de noordelijke helft niet is onderzocht omdat deze buiten de werkput lag) met een diameter van ca. 2,5 m. De put is opgetrokken van witte mergelblokken met een lengte en hoogte van 33-36 en 16-18 cm. Omdat de put niet is uitgegraven (de vulling zit er nog in), is de breedte niet bekend, maar is tenminste 26 cm. Er zijn twee lagen van dergelijke blokken blootgelegd. In het westen van de put is een deel van een bakstenen overkoepeling aangetroffen. Het overige deel van de koepel is verdwenen als gevolg van de plantgaten voor de bomen. De koepel is gebouwd van donkerrode bakstenen van ca. 23x6x12 cm. De koepel is waarschijnlijk veel jonger dan de waterput; vermoed wordt dat deze erop is gezet om de stadspomp, zoals bekend van historische foto's, van schoon water te voorzien. De put is gevuld met bruingrijs zand met grind en puin- en houtskool fragmenten. Rondom de waterput bevindt zich een enorme cirkelvormige kuil: de insteek, met een diameter van ca. 6,8 m. De insteek is niet gecoupeerd, maar in het vlak zijn twee vullingen onderscheiden: een witgrijze buitenrand, met daarbinnen een lichtbruine vulling met veel zwarte en grijze humeuze vlekken en puin- en houtskoolspikkels. Een boring in de vulling van de mergelput moest vanwege ondoordringbaar puin op 1 m diepte worden gestaakt. Echter, in een boring in de insteek werd de natuurlijke ondergrond op een diepte van 160 bereikt. Vanaf het maaiveld gerekend, betekent dit dat de insteek slechts ca. 3,20 diep was. Het is opvallend dat de mergelput asymmetrisch in de insteekkuil is gelegen, dat wil zeggen niet in het midden, maar naar het oosten toe.

Figuur 2. De stadswaterput. Bron: RAAP.

Figuur 3. De stadswaterput met daaromheen de insteek. Bron: RAAP.

Figuur 4. Allesporenkaart.

4.2 Overige waterputten

De stenen waterput doorsnijdt een oudere waterput in het zuidwesten (spoor 3). Deze put wordt doorsneden door het riool, en de insteekkuil bevindt zich in onopgegraven deel in het westen. De put zelf heeft een diameter van ca. 1,5 m, en de insteek een omtrek van ca. 4 m. De vulling van de put bestaat uit slap donkergrijs zand met puin- en houtskool stukjes. De insteek bestaat uit bruingrijs zand met grijze vlekken, puin- en houtskoolvlekken.

Spoor 4 in de zuidwesthoek is mogelijk de insteek van nog een waterput, maar dit kan niet met zekerheid worden vastgesteld. Het spoor meet minimaal 1,4 x 1 m en is tenminste 70 cm diep. De vulling bestaat uit grijs zand met leembrokjes en houtskool fragmentjes. Sporen 5, 7, 8 en 9 betreffen kuilen die langs de westelijke, zuidelijke en oostelijke profielwanden tevoorschijn kwamen. Sporen 6 en 16 in het zuidoosten kwamen in vlak 2 tevoorschijn, dat wil zeggen in de top van het dekzand (spoor 9000), onder de akkerlaag. Het betreft vierkante paalgaten met een bewaarde diepte van 20 cm.

4.3 Overige sporen

De overige sporen 10 t/m 15 en 17 betreffen sporen die alleen in het profiel zichtbaar waren, vanwege ofwel grote verstoringen in het vlak (sporen 10, 15 en 17: resp. recente kuil; opvulling boven insteek; insteek koepel stadswaterput), ofwel zeer onuitgesproken kleine kuiltjes (sporen 11, 12, 13 en 14).

Spoor	Aard	Afmetingen (LxBxD in m)	Opmerking
1	mergelstenen waterput	2.5 x 2.5 x ?	bakstenen koepel erboven
2	insteek stenen waterput	6.8 x 6.8 x 3.2	insteek waterput 1, leembrokken
3	waterput	1.5 x 1.5 x ?	grote insteek
4	kuil of waterput	1,4 x 1 x ?	mogelijk insteek waterput
5	kuil	1 x ? x 0.8	-
6	paalkuil	0.3 x 0.3 x 0.1	vierkant, als sp. 16
7	kuil	1 x ? x 0.6	-
8	kuil	1.10 x ? x 1.05	-
9	kuil	? x ? x 1	-
10	kuil	0.4 x 0.4 x 0.55	-
11	kuil	0.8x ? x 0.25	-
12	kuil	0.2 x ? x 0.1	-
13	kuil	0.1 x ? x 0.5	-
14	kuil	0.3 x ? x 0.1	-
15	kuil	4.5 x ? x 0.75	insteek koepel waterput 1
16	paalkuil	0.3 x 0.3 x 0.1	vierkant, als sp. 6
17	verstoring	5 x 3 x 1	opvulling nazak boven koepel waterput

Tabel 5. Sporen.

5 Keramiek

Martin Schabbink, RAAP

5.1 Inleiding

Bij het onderzoek naar de stadswaterpomp van Weertzijn 31 fragmenten keramiek verzameld. Het materiaal bestaat uit een beperkte hoeveelheid bakselgroepen. Het aardewerk is gedetermineerd volgens de standaard van het Deventersysteem, het Classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas uit 1989 (Clevis & Kottman 1989). Zowel aardewerk- als glasvondsten die volgens die standaard worden geclassificeerd, worden volgens een vast stramien beschreven. Eerst worden de keramiek – en glasvondsten per vondstcontext naar de daarin voorkomende baksel/materiaalsoorten uitgesplitst. Vervolgens worden per baksel- of materiaalsoort codes toegekend aan de individuele objecten. Deze codes bestaan uit de drie volgende elementen: het baksel of de materiaalsoort, het soort voorwerp en het op dat specifieke model betrekking hebbende typenummer. Zo krijgt een schenkan van geglazuurd steengoed de codering: st(eengoed)2-kan(kan)-, gevolgd door een typenummer (bijvoorbeeld s2-kan-50). Dit typenummer is uniek voor een bepaalde vorm. Wanneer een model nog niet eerder beschreven is, krijgt het een nieuw typenummer dat vervolgens in een centraal bestand wordt opgenomen. Op basis van de codes die voorkomen in een vondstgroep en het daaraan gerelateerde aantal voorwerpen wordt een tellijst van het minimum aantal exemplaren (MAE) samengesteld.¹ Door middel van de aan de voorwerpen toegekende codes kunnen deze vergeleken worden met soortgelijke objecten die eerder binnen het Deventersysteem zijn gepubliceerd.

5.2 De baksel (en vormen)

Het aardewerk dat is verzameld rond de stadswaterpomp is dermate gefragmenteerd² dat bepaling van het baksel in sommige gevallen onzeker is, en bepaling van vorm en zeker type nagenoeg onmogelijk bleek. Ondanks deze beperkingen valt op dat meer dan de helft van de geborgen scherven in de 14^e en/of 15^e eeuw dateert. Een enkele sterk verweerde scherf (hgv) dateert zelfs uit de prehistorie, waarbij een datering in de ijzertijd of Romeinse tijd het meest voor de hand ligt. Twee minuscule scherven kunnen als middeleeuws aangeduid worden. Het gaat om de zeer gangbare bakselgroepen Pingsdorf-aardewerk (pi) en blauwgrijze waar uit Paffrath (bg). Deze goed herkenbare bakselgroepen komen voor op alle middeleeuwse nederzettingsterreinen, zeker in de zuidelijke Nederlanden.

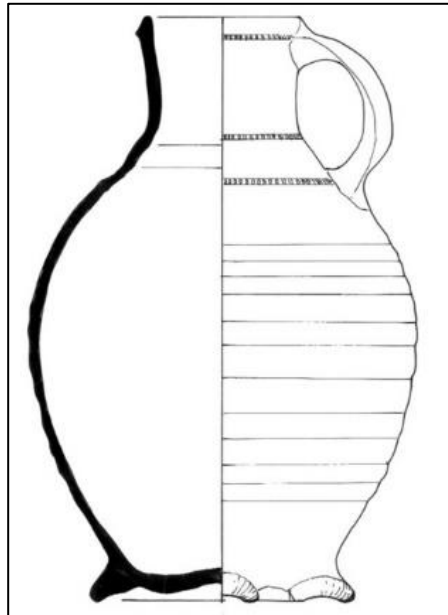
Bij de aangetroffen bakselgroepen die vanaf de late 13^e, maar vooral vanaf de 14^e eeuw voorkomen domineert het steengoed met oppervlaktebehandeling (s2). Maar ook enkele scherven van onbehandeld steengoed uit Siegburg (s1) uit het midden van de 14^e eeuw is vertegenwoordigd. Van het

---

¹ In het geval van dit project zijn alleen (hele) kleine fragmenten gevonden en is het aantal (n) nagenoeg gelijk aan het MAE.

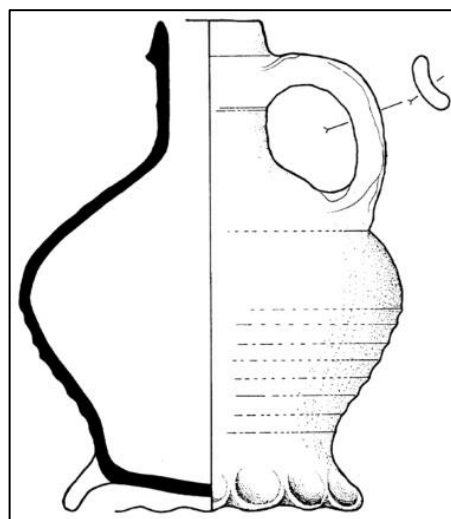
² In de determinatietabel is de kolom EVE (geschatte waarde bewaard deel van de rand) op twee scores na leeg. Van elke rand is slechts 7,5% bewaard is gebleven, terwijl scores bij matige conservering rond de 25% (gemiddeld nederzettingsterrein) en bij goede conservering rond de 60-75% (beerputten) kunnen liggen.

steengoed met oppervlaktebehandeling (s2) is het merendeel afkomstig uit Langerwehe, dat tussen het midden van de 14^e en het midden van de 15^e eeuw het verzorgingsgebied van de voormalige pottenbakkerijen van Zuid-Limburg (Brunssum, Schinveld, e.a.) overnam. De vormen uit Langerwehe bestaan vooral uit schenk- en drinkgerei, in de vorm van bolle kannen en bekers, hoewel dat uit de gefragmenteerde Weerter vondsten nauwelijks vastgesteld kon worden. Een enkele wandscherf met een ribbel op de schouder en een rij radstempels is mogelijk afkomstig van een bolle kan met een hoge iets uitlopende hals en naar binnen gebogen lip (s2-kan-50) een veel voorkomend product uit die tijd.

Figuur 5. s2-kan-50, Langerwehe, 1350-1450.

Bron: deventersysteem.nl.

Figuur 6. s2-kan-34, Aken/Raeren, 1425-1525.

Bron: deventersysteem.nl.

In de loop van de 15^e, maar vooral 16^e eeuw nemen andere productiecentra als Aken/Raeren en Frechen de rol van het steengoed uit Langerwehe over. De producten uit de nabij elkaar gelegen productieplaatsen Aken in Duitsland en Raeren in België zijn bij de Weerter vondsten vertegenwoordigd met wandscherven met ribbels en radstempels en een bodemfragment die lijken te behoren tot kleinere kannen als type s2-kan-34. Ook steengoed uit de 16^e eeuw uit Frechen en de typisch bruin gekleurde producten uit Raeren, waaronder een kleine beker op standvoet, zijn vertegenwoordigd. Uit dezelfde periode dateert een kleine scherf van waarschijnlijk een snelle. Deze typische bierbekers zijn de laatste producten uit Siegburg, die in deze periode voorzien zijn van (vaak dun aangebracht) zoutglazuur.

De overige bakselgroepen betreffen overgangsprogramten tussen de handgevormde blauwgrijze waar (bg) en de gedraaide grijsbakkende producten (g). Rond 1200 verschijnen meerdere vormen naast de kogelpotten als bijvoorbeeld kannen, kommen en grapen. In de 13^e en 14^e eeuw worden de handgevormde gebruikskeramiek vervangen door volledig op draaischijf vervaardigde producten. Deze grijze, vooral uit stedelijke industrieën afkomstige producten hebben een doorlooptijd tot zeker in de 16^e eeuw. Roodbakkend aardewerk (r), dat meestal veel prominenter aanwezig is in de meeste vondstcomplexen, komt dus lang voor naast het grijsbakkende aardewerk. In Weert is het roodbakkende aardewerk echter nauwelijks aanwezig. Naast een enkele scherf roodbakkend, is een andere scherf met een rossige breuk en loodglazuur met mangaanoxide, waardoor een paarsbruine kleur verkregen wordt, een Maaslands product (rm). Vooral in de zuidelijke Nederlanden komen deze in 15^e eeuw voor in de vorm van grapen, vaak met ribbels die de afgeronde buikknik in tweeën deelt. Hoewel de bakselgroep aan het Maasland (rm) is toegewezen, is gebleken dat in steden als Maastricht en Roermond vergelijkbare vormen zijn gemaakt (Ostkamp e.a. 2009: 94).

Zoals gesteld, valt de geborgen groep gebruikskeramiek vooral in de periode tussen het begin van de 14e eeuw en het midden van de 16^e eeuw en is het ontbreken van jonger materiaal opvallend.

Vondstnr	Sprnr	Materiaal	Baksel	Vorm	Herkomst	N	MAE	EVE	Begin	Eind	Opmerking
1	3	ker	g	-	-	1	1	-	1500	1600	-
1	3	ker	s2	-	Frechen	2	1	-	1500	1600	-
2	9999	ker	s1	-	Siegburg	1	1	-	1325	1425	-
2	9999	ker	g	-		1	1	-	1500	1600	-
2	9999	ker	s2	kan-50cf	Langerwehe	2	2	-	1350	1450	scherf met ribbel schouder en radstempel
3	2	ker	s2	-	Langerwehe	1	1	-	1350	1450	-
4	2	ker	bg/g	-	-	1	1	0,1	1250	1450	uitstaande rand met geul
5	7000	ker	s2	bek	Raeren	1	1	-	1550	1650	kleine beker? Op standvoet
6	6	ker	bg		Paffrath?	1	1	-	900	1200	-
7	7	ker	s2	kan	Langerwehe	1	1	-	1350	1450	paarsbr engobe
7	7	ker	bg/g			1	1	-	1250	1450	-
8	8	ker	s2	kan	Aken	1	1	-	1400	1500	dikke grijs glanzend glazuur
9	8	ker	s2	-	Langerwehe	1	1	-	1350	1450	fragmnt standing
9	8	ker	s2	sne?	Siegburg	1	1	-	1550	1650	waarschijnlijk snelle
10	6001	ker	bg	kan	Elmpt?	1	1	-	1200	1350	driedelig oor, el-a
11	8001	ker	hgv	-	-	1	1	-	preh	preh	oxiderend, sterk verweerd
12	6001	ker	pi	-	-	1	1	-	900	1200	klein frgmt, verf?
14	3	ker	g	-	-	2	1	-	1300	1550	lensb-aanzet (lobv?)
14	3	ker	s2	-	Langerwehe	1	1	-	1350	1450	-
14	3	ker	s2	-	Aken/Raeren	1	1	-	1425	1525	ribbels en radstempels, kan-34cf
16	3	ker	s2	kan	Aken/Raeren	1	1	-	1425	1525	kleine kan of beker
17	5500	ker	rm	gra?	-	1	1	-	1400	1500	maasl of zuid!? rossige breuk
18	5500	ker	r	-	-	1	1	-	1350	1550	tweezijdig dun roodbr loodgl
21	7000	ker	s2	kan	Langerwehe	1	1	0,05	1350	1450	paarsbr engobe
21	7000	ker	s2	-	Siegburg	1	1	-	1350	1450	engobe
22	5000	ker	s1	-	Siegburg	1	1	-	1325	1375	-
22	5000	ker	s2	-	Raeren	2	2	-	1500	1600	-
Totaal	-	-	-	-	-	31	29	0,15	-	-	-

Tabel 6. Keramiek. Zie bijlage 3 voor verklaring van de afkortingen en codes.

6 Overige vondsten

6.1 Dierlijke botten

Johan van Gent, RAAP

Het archeologisch onderzoek te Weert leverde in totaal veertien dierlijke resten op. De resten zijn tijdens het veldwerk verzameld met een grondboor (diameter 12 cm). Tijdens het determineren is voor het bepalen van de (slacht)leeftijd van de gedomesticeerde zoogdieren in de eerste plaats de publicatie van Habermehl (1975) gebruikt. Naast deze exacte leeftijdsbepalingen op basis van het gebit kon er ook een globale schatting worden gemaakt van de leeftijd, om zo in ieder geval jonge beesten te scheiden van de volgroeide beesten. Tijdens het determineren zijn meerdere resten van één individu, zoals een uit elkaar gevallen onderkaak, samengevoegd en geteld als één. Na deze correctie bestaat de database uit slechts negen records: zie tabel 7.

Het dierlijk botmateriaal is over het algemeen goed geconserveerd, slechts twee van de negen resten zijn matig bewaard gebleven in de bodem. Wel zijn de meeste resten sterk tot zeer sterk gefragmenteerd. Deze sterke fragmentatie is deels ontstaan door postdepositionele bodemprocessen maar ook deels doordat de botten al tijdens het slachtproces in kleinere stukken zijn gebroken. Desondanks konden bijna alle resten tot op diersoort worden gedetermineerd. Een uitgebreide betrouwbare analyse van de voedsleconomie ter plaatse is door het beperkte aantal resten niet mogelijk, maar het botmateriaal levert wel een bescheiden indruk op van de verschillende diersoorten die in de omgeving werden gegeten. De volledige determinatietabel is opgenomen als bijlage X.

De botfragmenten zijn opgeboord uit twee vullingen van de waterput (spoor 3) die doorsneden wordt door de stadswaterput. De oudere waterput heeft een datering in de late middeleeuwen - nieuwe tijd. Uit vulling 2 (V15) zijn drie botresten verzameld. Twee botten zijn afkomstig van runderen, het betreft een bekkenfragment en een stukje rib. Beide botten zijn afkomstig van (jong)volwassen runderen. Het derde bot uit vulling 2 is een scheenbeenfragment van een schaap of geit. De drie botten zijn afkomstig van geslachte en gegeten dieren. Op het bekkenfragment en het scheenbeen zijn snijsporen te zien van het verwijderen van het vlees.

Uit vulling 3 (V13) zijn zes resten verzameld. Een pijpbeenfragmentje kon niet tot op soort worden gedetermineerd. Twee onderkaakfragmenten zijn afkomstig van twee verschillende schapen of geiten. Op basis van de slijtage van de aangetroffen derde molaar was één van de schapen/geiten ruim volwassen voordat het werd geslacht. Drie botten zijn afkomstig van varkens. Het betreft een sterk gefragmenteerde premolaar, een opperarmbeenfragment met een hakspoor en een zeer klein scheenbeen. Het scheenbeen is zo klein (gemeten GL is 35,5 mm, zonder epifysen) dat het afkomstig moet zijn van een ongebooren of pasgeboren biggetje. Het diertje is te klein om te zijn gegeten, maar is uiteindelijk wel samen met ander stadsafval in de puindemping van de oudere waterput terecht gekomen.

Vondst	Spoor	Diersoort	Element	Deel	Fragment	Conservering	Leeftijd (1)	Leeftijd (2)	Gram	Modificaties
13	3	gz	pijpbeen	(2)	1	matig			3,1	
13	3	s/g	onderkaak	(3)	1	goed		jvol/vol	3,5	
13	3	s/g	onderkaak	man, M3	2	goed	ruim >18mnd	vol	18,7	
13	3	varken	kaak	losse premolair	1	goed			0,7	
13	3	varken	opperarmbeen	(2)	1	goed			13,1	hakspoor
13	3	varken	scheenbeen	(1)2(3)	5	goed		foet/neo	0,1	
15	3	rund	bekken	fragment	1	goed		jvol/vol	43,0	snijspoortje
15	3	rund	rib	(2)	2	goed		jvol/vol	5,8	
15	3	s/g	scheenbeen	(2)	2	matig			12,8	snijsporen

Tabel 7. Dierenbotten. Deel: 1= proximaal uiteinde, 2= diafyse/middendeel, 3= distaal uiteinde, waarbij tussen haakjes staat voor "incompleet." Fragmentatieklasse: 1= <10% van bot resterend, 2= 10-25%, 3= 25-50%, 4=50-75%, 5= 75-100%, 6= 100% aanwezig (compleet).

6.2 Loden gewichtjes

Marc Verhoeven

In spoor 2 (de insteek van de stenen waterput) zijn twee kleine halfronde (diam. 11 en 14 mm) loden gewichtjes aangetroffen. De diameter en het gewicht is respectievelijk 11 en 14 mm en 9,5 en 12 gram. Ze dateren in de nieuwe tijd.

7 Archeologische context

7.1 Inleiding

Met betrekking tot de archeologische context, zijn via Archis de meest directe vindplaatsen en onderzoek geïnterpreteerd: zie tabel 8 en figuur 7. Behalve wat data over de heropgraving van grafkelder bij de Sint Martinuskerk, levert dit niet zoveel informatie op.

Informatiever zijn de eerste resultaten van een aantal archeologische begeleidingen op en rondom de markt. De uitwerking hiervan moet nog beginnen, maar op basis van een concept-evaluatierapport (Keijers, 2020) is al duidelijk om wat voor een soort sporen en vondsten het gaat: zie § 6.2 t/m 6.5 en figuur 8.

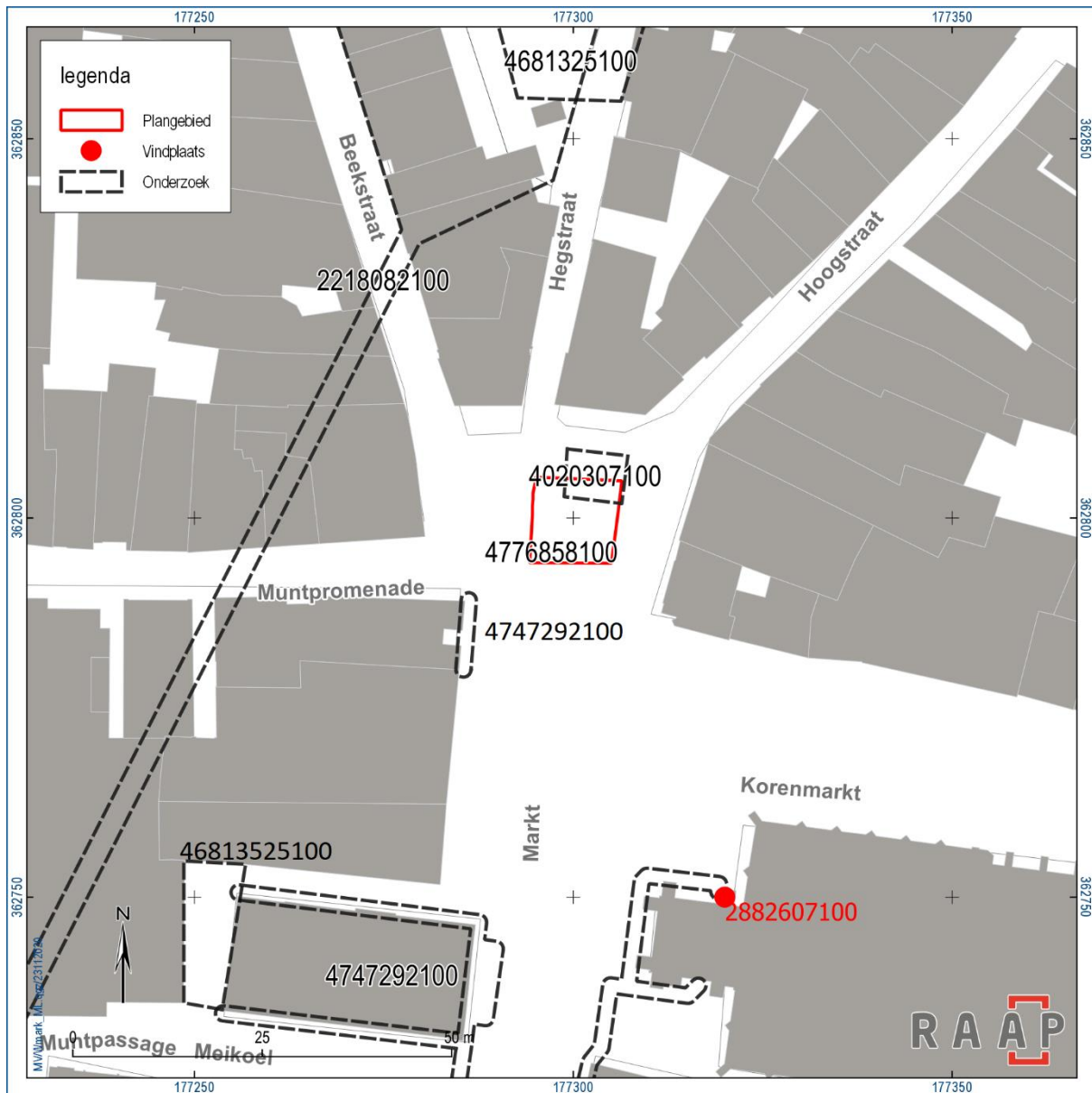
Vindplaats	Afstand	Complex	Datering	Opmerking	Literatuur
2882607100	45 m ZW	grafkelder	Nieuwe tijd	Sint Martinuskerk	-
Onderzoek					
2218082100	30 m W	nvt	nvt	bureauonderzoek	Janssens, 2008
4020307100	0 m	waterput	late middeleeuwen- nieuwe tijd	stadswaterput	huidig rapport
4681325100	50 m N			begeleiding (WEHEG), nog in bewerking	-
4747292100	12 m ZW, 48 m Z			begeleiding (WMART2), nog in bewerking	-
4776858100	0 m	nvt	nvt	bureauonderzoek voor heel Limburg: nvt	-

Tabel 8. Archeologische context.

Vindplaats 2882607100

Het betreft een heropgraving van de grafkelder van de (familie van de) in 1568 onthoofde Graaf van Hoorne. Het gaat om een heropgraving, omdat in november 1839 eerder het graf al was geopend. Er werden in de grafkelder vier doodskisten met menselijk bot aangetroffen, met in één daarvan een stuk tinnen vaatwerk.

Figuur 7. Archeologische context.

Figuur 8. Recente begeleidingen op en rondom de Markt, geprojecteerd op het kadastrale minuutplan uit 1811-1832. Bron: Keijers, 2020.

7.2 Markt

Sint Martinuskerk

Nabij de St. Martinuskerk is een ca. 30 tot 60 cm brede sleuf met een totale lengte van ruim 93 m gegraven (put 15). De diepte was overwegend 25 tot 30 cm diep, plaatselijk werd dieper gegraven tot ruim 50 cm beneden maaiveld.

Sporen

Met uitzondering van de ophogingslagen zijn er zes uitgedeeld. Vijf hiervan hebben betrekking op bakstenen muurwerk nabij de ingang van het St. Martinuskerk. Het meest bijzonder zijn hierbij delen van (half)rond muurwerk aan weerszijden van de ingang. Hoewel dit muurwerk duidelijk in verband met de St. Martinuskerk staat, is de precieze functie nog onbekend.

Vondsten

Er zijn diverse fragmenten van menselijk bot aangetroffen.

7.3 Hegstraat

Sporen

Behalve natuurlijke lagen, ophogingslagen en verstoringen zijn er 7 spoornummers uitgegeven. Behalve één menglaag, gaat het om tien muur-/funderingsrestanten en vijf paal)kuilen. Het muurwerk dateert vermoedelijk uit de 18e, 19e of eerste helft 20e eeuw. Ook de kuilen paalkuilen dateren vermoedelijk uit deze periode. De sporen behoren tot erven langs de Hegstraat of tot de achtererven van woningen langs de Beekstraat. Gezien de beperkte omvang van de sleuven, is het onduidelijk ze behoren tot een bouwplattegrond.

Vondsten

In de putten is ook heel wat vondstmateriaal verzameld. Het gaat vooral om gebruiksaardewerk (N=39) daterend vanaf de 14e of 15e eeuw. Verder zijn er ook enkele (N=2) glasfragmenten van een ruit (1-2 mm dik, soms met afdruk van de glas-in-lood-houder), baksteen- en vloertegelfragmenten (N=6), een fragment van een dakleij en dierlijke botrestanten (N=9) aangetroffen.

7.4 Museum

In plangebied museum is een archeologische inspectie van de graafwerkzaamheden uitgevoerd over een oppervlakte van 100 m². (put 16). Tijdens deze inspecties bleek de bodem overwegend verstoord door de vele aanwezige leidingen (Figuur 4; bijlage 1). Er zijn geen sporen en vondsten aangetroffen.

7.5 Nieuwe markt

Sporen

In de sleuven zijn behalve de natuurlijke lagen en ophoglagen 84 spoornummers uitgedeeld. Behalve cultuurlagen, recente en natuurlijke verstoringen (N=14) betreft het voornamelijk greppels (N=2), spitsporen (N=2), paalkuilen (N=33), kuilen (N=29) en muur(uitbraken) of vloerrestanten (N=4). De muren betreffen zelfs grotendeels relatief recente muren (20e eeuw). In put 11 werd de basis (vloer en

muren) van een rechthoekige beerput (S61)aangetroffen die een iets oudere datering lijkt te hebben (18e-begin 20e eeuw).

Vondsten

Daarnaast zijn 40 vondstnummers uitgedeeld. Het gaat met name om gebruiks aardewerk (N=60). Daarnaast werden o.a. ook glasfragmenten, keramisch bouw materiaal, dierlijk bot en fragmenten steen ingezameld.

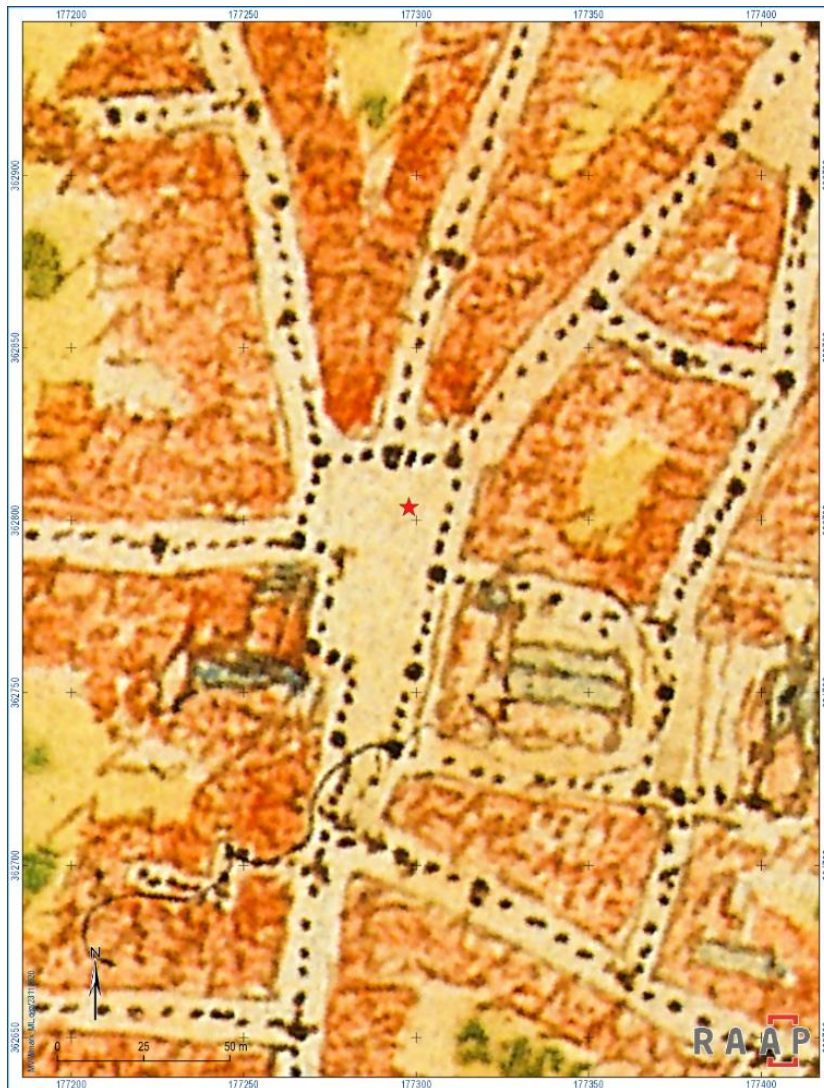
8 Historische context

Wim Truyen, gemeente Weert

8.1 Historie

In dit hoofdstuk worden historische gegevens met betrekking tot de stadswaterput besproken, onder andere op basis van archiefonderzoek. Dat onderzoek is weliswaar nog niet afgerond, maar heeft toch al boeiende nieuwe informatie opgeleverd (zie ook Coenen, 2007, 2009; Truyen, 2018). Voor de informatie wordt gepresenteerd, is het van belang een onderscheid gemaakt te worden tussen de binnenstedelijke situatie en de situatie in het buitengebied. In het buitengebied van het Eiland van Weert zijn uit diverse perioden in de bewoningsgeschiedenis van dat gebied waterputten aangetroffen. In de IJzertijd en de Romeinse tijd waren dat overwegend putten dit binnen de nederzetting gezamenlijk werden gebruikt. In de middeleeuwen zijn dat overwegend waterputten die toebehoorden aan één erf. Deze situatie heeft tot in het midden van de vorige eeuw nog bestaan. Boerderijen met op het erf een “eigen” waterput. De situatie binnen de stadswallen was in feite niet veel anders. Ook daar waren stadsboerderijen met een “eigen” waterput op het erf. Naast de inpandige waterputten in de huizen van de meer welgestelde Weertenaren.

Figuur 9. De locatie van de stadswaterput (rode ster) op de kaart van Jacob van Deventer uit 1565. De stadswaterput uit 1546 is niet aangegeven, maar het was ook niet gebruikelijk om kleine elementen af te beelden op kaarten van van Deventer. Bron: Rutte & Vannieuwenhuyze, 2018.

8.2 Functie

Een belangrijke uitkomst van het bronnenonderzoek is dat de waterput de centraal gelegen waterbron van Weert is. De waterput is aangelegd in 1546 op de hoek van de Hegstraat en de Markt. In het gemeentearchief zijn diverse rekeningen bewaard, met betrekking tot het vervangen van kettingen, emmers (= akers) en waterbakken. Dus blijkbaar heeft in een bepaalde periode een systeem van kettingen en emmers bij deze waterput gefunctioneerd. Wellicht werden bepaalde personen aangewezen wanneer intensief water geput moest worden.

Het stadsbestuur kreeg in de loop der tijd niet alleen meer oog voor maatregelen ter voorkoming van brand, maar ging ook meer aandacht besteden aan brandbestrijdingsmiddelen. Rond 1600 verordonneerde het stadsbestuur dat zij die poorter werden van Weert en zij die opgenomen werden in

een ambachtsgilde, naast de reeds vastgestelde betalingen, op de schepenkamer van het stadhuis een leren emmer moesten afleveren. In deze emmers kon het bluswater aangevoerd worden.

Bijvoorbeeld valt te denken aan calamiteiten zoals de grote stadsbrand van 21 oktober 1723, die begon in de Hegstraat. Bekend is dat bij deze stadsbrand diverse huizen afbrandden. Ook de Martinuskerk en het stadhuis aan de Markt worden aangetast. Onder andere stort "het torentje op het stadhuis" door het dak. Pas vijf jaar later besloot de magistraat om het stadhuis te herbouwen. Eveneens wordt bij die stadsbrand de graanvoorraad in de stad vernietigd, zodat de inwoners een barre winter tegemoet gaan.

8.3 Aanleg

Over de bovengrondse opbouw van de waterput is naast het gebruik van kettingen, emmers en waterbakken, (nog) niets nader bekend. Maar in die periode zal de put zeker een beeldbepalend element geweest zijn op de Markt.

Op de Markt waren in de periode van de aanleg van de put, nog twee grote monumenten in aanbouw: de Sint Martinuskerk (voor de nieuwbouw van kerkship en toren is de eerste steen gelegd in 1500 door Jacob III van Horne) en het voormalige stadhuis (thans gemeentemuseum) waarvan de bouw gestart is in 1543 onder Philips van Horne.

De bouw van al deze werken was al enkele jaren bezig, toen de Spaanse koning Philips II in 1549 de stad bezocht tijdens zijn inhuldigingsreis door de Nederlanden.

Figuur 10. De Sint Martinuskerk aan de Markt (situatie tot 1882).

Bron: gemeentearchief Weert.

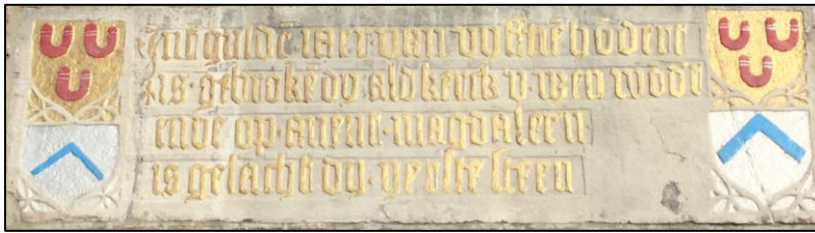
Figuur 11. De Sint Martinuskerk anno *. Bron: gemeentearchief Weert.

Ondergronds kan de stadswaterput vergeleken worden met de waterput op het kasteelterrein van de Nijenborgh. Deze in mergelsteen vervaardigde put is eveneens aangelegd in deze periode en, althans ondergronds, nog steeds in situ. Bovengronds heeft de put van de Nijenborgh aan de buitenzijde een grillige structuur, aan de binnenzijde loopt bovengronds de mergelstenen putrand door.

Figuur 12. De waterput (ondergrondse deel) van het kasteelcomplex De Nijenborgh. Bron: Wim Truyen.

Figuur 13. De eerste steen aan de zuidzijde van de Sint Martinuskerk (thans Oudkerkhof), aangebracht bij de vernieuwing en toevoeging van het middenschip aan de oude kerk. Bron: gemeentearchief Weert.

De inscriptie op deze steen luidt:

*Int gulde(n) iaer van vijfftie(n) ho(n)dert
is gebroke(n) dy ald kerck u n(iet) en wo(n)d(er)t
ende op avent Magdaleen
is gelacht dy ijerste steen.*

De eerste steen is “*op avent Magdaleen*” geplaatst aan de zuidzijde van de kerk. Het feest van Maria Magdalena valt sinds de kalenderhervorming van paus Gregorius de Grote in 1582 op 22 juli.

Bij de uitdrukking “*op avent Magdaleen*” gaat het om de vooravond van het feest van Maria Magdalena (vergelijk de Engelse uitdrukking “*Twelfth Night*” voor Driekoningenavond, Shakespeare).

Het verschil met de eerder gehanteerde kalender is tien dagen.

Dit is mooi te illustreren aan de burgemeestersrekening van het jaar 1500:

“... den Xlen daich in julio op Maria Magdalena avent dess morghens omtrent VI uren iss dat fundament van onser nuwer kercken aingelacht, heeft mijn gen(edigen) heer van Horne greve Jacop den iersten Steyn doin leggen ende der burgemeister den anderen ende dair onder gelaicht enen koels (= Keulse) postulans gulden.”

Figuur 14. Het voormalige stadhuis aan de Markt omstreeks 1900. Bron: gemeentearchief Weert.

8.4 Locatie

Het centrum van het historische Weert was de Markt, waar zo ongeveer alle terreinen van het stedelijke leven elkaar ontmoetten.

Centraal aan de Markt lagen, ten tijde van de aanleg van de stadswaterput, de Sint Martinuskerk en het stadhuis, deze beide bouwwerken waren op dat moment in aanbouw. Tevens waren er diverse herbergen en kroegen aan de Markt gesitueerd. Overigens is deze centrale locatie van de stadswaterput goed te vergelijken met de Grote Markt in Den Bosch.

In de directe omgeving van de stenen waterput is bij de archeologische begeleiding overigens een aanwijzing voor een voorganger van deze aangetroffen. Deze put had een houten kern. De stand van het grondwater ter plaatse was (in het najaar) ca. 4 m. In diepe vorstperiodes bevroor het water in de put. In de stad waren veel mensen afhankelijk van deze openbare put. Het was vroeger letterlijk van levensbelang dat een openbare put schoon water gaf, het water werd eerst gekookt om het te steriliseren, voordat het werd gedronken. Het werd immers in de handel voor een kleine prijs per vat verkocht. Om de put goed schoon te houden werd de openbare put beheerd door de stad zelf. In het stadsarchief zijn vooralsnog uit de late middeleeuwen (nog) geen items gevonden die wijzen op dit beheer. Echter uit een latere periode zijn rekeningen bewaard van het reinigen en in goede staat houden van de put. Ook wordt het verboden om vuilnis te dragen bij de put, of om zich te ontlasten in en aan de put op de Markt. Ook het inwerpen van dode beesten, hout, beenderen of stenen wordt verboden omdat het water van de put onzuiver zou worden “... ende onbequaem om mede te coeken oft andersyns te gebruycken.” Om dit onderhoud te waarborgen werden, in ieder geval in de 18de eeuw werden putmeester(s) door de stad aangesteld.

In de middeleeuwen werd er niet standaard water Dit had te maken met een status: water werd gedronken door dieren. De mens dronk overwegend bier. Dat was dorstlessend, voedzaam en had meer smaak dan water. Aanvankelijk was dit gruitbier (10e tot 14e eeuw), om smaak en houdbaarheid te geven aan het bier voegden de brouwers tot in de veertiende eeuw tijdens het brouwen een mengsel van kruiden toe met de naam gruit.

Ten tijde van de aanleg van de waterput was het een gouden eeuw voor het hobbier (14e tot 16e eeuw). Ná 1600 zal de bierconsumptie in Nederland dalen, dit duurt tot het midden van de 19de eeuw. We mogen aannemen dat ook de bierbrouwers gebruik maakten van het water uit de put, want het was voor huishoudens en bedrijven in de stad immers een gangbare manier om water te verkrijgen.

8.5 Put wordt pomp

Ter vervanging van de open waterputten, werden vooral vanaf het midden van de zeventiende eeuw in de Nederlandse steden en dorpen handpompen geplaatst. De techniek om water omhoog te pompen bestond al in de Oudheid. De Romeinse architect Vitruvius gaf in zijn boek over bouwkunde, dat een kwart eeuw voor onze jaartelling werd gepubliceerd, een beschrijving van een aantal waterschepapparaten, waaronder een waterrad, een waterschroef in een buis en een pomp met zuigers.

Het betrekkelijk kwetsbare systeem met kettingen en emmers werd later vervangen door een pomp. Bij de archeologische begeleiding is een bakstenen overkluizing, een gewelf bovenop de middeleeuwse putschacht aangetroffen. Deze blijkt de basis van de later op deze putschacht geplaatste waterpomp te zijn.

De latere pomp bracht het water in de stadspuut naar boven via een buis met een zuiger, die op en neer ging wanneer de arm van de pomp op en neer werd bewogen. In de burgemeestersrekeningen van Weert is in de loop van de 18de eeuw voor het eerst sprake van een pomp. Vanaf het laatste decennium van de 18de eeuw is in de burgemeestersrekeningen sprake van een pompmeester.

Figuur 15. De stadspomp aan de Markt, gezien van het zuiden. Bron: gemeentearchief Weert.

Figuur 16. De stadspomp aan de Markt, gezien vanuit het noorden. Bron: gemeentearchief Weert.

Overigens zijn er vanaf de 18de eeuw op meerdere locaties in het centrum pompen voor de watervoorziening aangelegd. Bekend uit die periode zijn de waterpompen aan de Beekstraat, Langstraat, Maaspoort, Maasstraat en Schoolstraat. Ook de pomp op de Oelemarkt, waarvan nog een impressie in de buurt van de oorspronkelijke locatie staat, hoort in dit rijtje thuis.

8.6 Onderhoud

Over het onderhoud van de middeleeuwse waterput is vooralsnog geen informatie gevonden in de archieven.

Over het onderhoud van de latere pomp is meerdere malen gerapporteerd. Dat het geen eenvoudig werk was om de pomp te onderhouden blijkt bijvoorbeeld uit een brief van 27 augustus 1826 aan de burgemeester van Weert, waarin de pompmeesters J. van Es en H. Aarts bedanken voor het pompmeesterschap *“....aangezien wij ons in de onmogelijkheid bevinden om de baldadigheden af te wenden welke door straatjongens aan de pomp gebeuren. Want den zuiger van de pomp zit er zo vast in door de stenen die erin geworpen zijn, dat wij den zelve er niet kunnen uit krijgen, dus de pomp weder onbruikbaar is. Hier neffens bekomt u den sleutel van de pomp.....”*

In die periode wordt ook de vraag van de pompmeesters steeds duidelijker om een nieuwe pomp te laten maken, zoals blijkt uit een brief aan burgemeester en schepenen van 29 maart 1833 door de pompmeesters A. van den Broek en J.M. Smeets. *“.....wegens klagte gedaan van de onbruikbare pomp aan Het Swaard, die niet verzuimt is bruikbaar te zijn als door den sterken vorst en slegte weder, zo hebben wij pompmeesters te dezen den 14 dezer de gebeuren bij malkander gesiteerd tot het herstellen van gezegde pomp, met voorstel een nieuwe pomp met bak en verder houtwerk te maken.....”*.

Pas in 1856 wordt de aanbesteding van de nieuwe pomp gegund aan Herman Jozef Clercx, pompmaker te Weert. In het gemeentearchief zijn foto's van de ontwerp- en bouwtekeningen bewaard van deze stadspomp. In de aanbesteding van 6 september 1856 wordt besloten *“... tot den verkoop van de op den Markt staande looden pomp, onder voorbehoud van het daartoe behoorende hout- en ijzerwerks. Tot het maken en plaatsen ener nieuwen pomp aldaar.....”*

Tevens zijn er rekeningen bewaard waaruit blijkt dat de stadspomp, op kosten van de stad, diverse keren ingrijpend wordt gerenoveerd. Van deze waterpomp zijn meerdere afbeeldingen en foto's bewaard gebleven, onder andere in het gemeentearchief.

8.7 Verval

De historische situatie van openbare watervoorziening raakt in de loop van de 19de eeuw steeds meer in verval. Ook de stadsgrachten, stadswallen en stadspoorten raken dan in verval. Zo worden in 1817 de resterende vestingwerken van Weert gesloopt en in de jaren '20 van de 19de eeuw werden de stadsgrachten tot de helft van de oorspronkelijke breedte gedempt. Zeker speelt in deze situatie ook de aanleg van de Zuid-Willemsvaart, welke omstreeks 1826 is voltooid, mee.

In het laatste kwart van de 19de eeuw komt er steeds meer aandacht voor hygiëne. De watervoorziening gebeurt dan veelal middels waterpompen in huis. Rond 1900 gaat ook het Rijk zich bemoeiden met watervoorziening via openbare leidingen. De eerste waterleidingbedrijven ontstaan. In 1913 wordt het Rijksinstituut voor de drinkwatervoorziening opgericht (RID). Dit gaat gepaard met een

intensieve staatscontrole op de kwaliteit van het drinkwater van de nog in gebruik zijnde openbare waterpompen. Deze raken steeds meer in onbruik in het eerste kwart van de 20ste eeuw.

In 1932 werd de stadspomp, net als de overige 18de en 19de-eeuwse pompen in de stad, afgebroken en verwijderd.

8.8 Afscheidsgedicht

In het gemeentearchief is nog het afscheidsgedicht uit 1932 bewaard gebleven. *“Afscheid van de pomp. Reeds lang waart gij o oude pomp niets anders dan een stenen stomp. Waaruit voor lang eens water vloeide, dat straten huis en tuin besproeide. Toch gingt gij mede met u tijd, en steunde de elektriciteit. Och oude pomp wil toch niet klagen, nu is't uur van afscheid geslagen. Heeft d'achtbare gemeenteraad over U lot moeten beslissen. En toch pomp zullen wij U missen. Komt op U plaats dan een fontein, de buurt zal dan tevreden zijn.”*

In dezelfde periode worden ook de overige openbare waterpompen geslecht en worden in 1934 de stadsgrachten gedempt en omgevormd tot de huidige singels.

8.9 Particuliere waterputten

In de middeleeuwen hadden, naast de openbare waterput, ook diverse huizen en openbare gebouwen in de binnenstad een particuliere inbandige waterput. Deze diende als particuliere watervoorziening voor de welgestelde burgers. Op historische bouwtekeningen staat deze locatie in de woonhuizen vaak aangeduid als de 'wel'.

Voor een groot deel zijn evenwel de burgers afhankelijk van de openbare stadswaterput, terwijl ook het oppervlaktewater in die periode wel voor watervoorziening gebruikt werd.

Een van de inbandige waterputten uit deze periode bevindt zich in het voormalige stadhuis aan de Markt. Deze laatmiddeleeuwse put is ondergronds opgebouwd uit mergelsteen.

Figuur 17. Inbandige waterput in het voormalige stadhuis aan de Markt.

Bron: Wim Truyen.

9 Datering

9.1 Inleiding

Het enige goede houvast voor absolute datering bieden de aardewerkscherven beschreven zoals besproken in hoofdstuk 5. Deze zijn afkomstig uit zowel lagen als sporen. Een algemeen probleem bij het dateren van lagen en sporen op basis van vondsten is dat er in de meeste gevallen er niet zomaar vanuit kan worden gegaan dat er een directe chronologische relatie tussen de lagen en het materiaal erin is. Zo kunnen scherven via latere kuilen in lagen terecht komen, of kunnen erin getrapt worden (specifiek in een drukke stadscontext).

Dit probleem doet zich voor in het plangebied. In de insteek van de stadswaterput, waarvan we weten dat die in 1546 is aangelegd, zijn scherven uit de periode 1250-1450 aangetroffen (late middeleeuwen). Uit de recente verstoringen kwam materiaal uit 1325-1600 tevoorschijn (zie tabellen 9 en 10).

De hoofdoorzaak voor deze discrepanties ligt waarschijnlijk in het voorkomen van zeer grote en diepe recente verstoringen, die ervoor gezorgd hebben dat materiaal uit context is geraakt.

Dit betekent dat de lagen en sporen niet betrouwbaar kunnen worden gedateerd aan de hand van de vondsten. Deze kunnen echter wel worden gebruikt om een tot algemene dateringen te komen.

9.2 Algemene chronologie

Als we uitgaan van de fasering zoals die is opgesteld aan de hand van de stratigrafie (zie § 3.2) en de scherven naar hoofdperioden indelen, wordt duidelijk dat het plangebied in gebruik was in de periode ijzertijd-nieuwe tijd. Als we vervolgens deze periode opdelen en relateren aan de vierdelige fasering, is het volgende scenario het meest voor de hand liggend (zie tabel 11):

- Fase 1: ijzertijd-Romeinse tijd
- Fase 2: volle-late middeleeuwen
- Fase 3: late middeleeuwen-nieuwe tijd
- Fase 4: nieuwe tijd (stadswaterput)

Zoals Martin Schabbink al aangaf in hoofdstuk 5, is de afwezigheid van puur nieuwe-tijd materiaal opvallend; het plangebied heeft vooral vondsten uit de periode volle- en late middeleeuwen opgeleverd. Toch was er natuurlijk bewoning en een druk komen en gaan op de Oude Markt in de nieuwe tijd. Waarschijnlijk hebben de grote verstoringen in het plangebied het spul uit de nieuwe tijd opgeruimd. Als de Oude Markt in de historische periode altijd een open en publieke ruimte is geweest, valt er misschien ook niet zoveel materiaal (afval) te verwachten. Hoe het ook is, blijktbaar zijn archeologische deposities uit de middeleeuwen en prehistorie nog gedeeltelijk aanwezig op de Markt.

Laag	Datering op basis van aardewerk	Periode
5000	1325-1600	late middeleeuwen-nieuwe tijd
5001	-	-
5002	-	-
5500	1350-1550	late middeleeuwen-nieuwe tijd
5501	-	-
5600	-	-
6000	-	-
6001	900-1350	volle-late middeleeuwen
6002	-	-
6003	-	-
6004	-	-
6005	-	-
6006	-	-
6050	-	-
6051	-	-
6500	-	-
6501	-	-
6502	-	-
6503	-	-
6900	-	-
6910	-	-
6911	-	-
6950	-	-
6970	-	-
7000	1350-1650	late middeleeuwen-nieuwe tijd
7001	-	-
8000	prehistorie	ijzertijd-Romeinse tijd
8001	-	-
9000	-	-
9999	-	-

Tabel 9. Datering van de lagen op basis van aardewerk.

Spoor	Aard	Datering op basis van aardewerk	Periode
1	mergelstenen waterput	-	1546-1932: nieuwe tijd
2	insteek stenen waterput	-	1546: nieuwe tijd
3	waterput	1300-1550	late middeleeuwen-nieuwe tijd
4	kuil of waterput	-	-
5	kuil	1500-1600	nieuwe tijd
6	paalkuil	900-1200	volle-late middeleeuwen
7	kuil	1250-1450	late middeleeuwen
8	kuil	1350-1650	late middeleeuwen-nieuwe tijd
9	kuil	-	-
10	kuil	-	-
11	kuil	-	-
12	kuil	-	-
13	kuil	-	-
14	kuil	-	-
15	kuil	-	-
16	paalkuil	-	volle-late middeleeuwen
17	verstoring	-	nieuwe tijd

Tabel 10. Datering van de sporen op basis van aardewerk.

Noord profiel	Oost profiel	Zuid profiel	West profiel	Fase	Periode
9999	9999	9999	9999	4	nieuwe tijd
5000				3	late middeleeuwen-nieuwe tijd
6000					
7000	5500, 5501, 7001	5001		2	volle-late middeleeuwen
	5600, 6004, 7001	6001			
	6005, 6970, 7001	6002			
	6050, 6006, 7001	6003			
	6050, 6900, 6910, 7001	6500			
	6050, 6911, 6970, 7001	6503			
	6050, 6950, 7001	6501			
6051, 7001	6502				
8000	8000, 8001	8001	9000	1	ijzertijd-Romeinse tijd
9000	9000	9000			

Tabel 11. Datering van de fasen op basis van aardewerk.

10 Conclusies en aanbeveling

10.1 Conclusies

Het onderzoek op de Oude Markt vond plaats in een kleine ontsluiting (ca. 10x 10 m), maar heeft enigszins onverwacht wel opzienbarende resultaten opgeleverd. Daarbij hebben we het natuurlijk over de aanwezigheid van de oude (1546) stadswaterput. Deze bestaat uit een ronde structuur (waarvan de noordelijke helft niet is onderzocht omdat deze buiten de werkput lag) met een diameter van ca. 2,5 m. De put is opgetrokken van witte mergelblokken. De koepel was gebouwd van donkerrode bakstenen. De koepel is waarschijnlijk veel jonger dan de waterput; vermoed wordt dat deze erop is gezet om de stadspomp, zoals bekend van historische foto's, van schoon water te voorzien. In 1932 werd de stadspomp verwijderd.

De stenen waterput was niet het enige spoor dat werd aangetroffen. De stenen waterput doorsnijdt een oudere waterput met een diameter van ca. 1,5 m. Mogelijk is er zelfs nog een andere waterput, maar dit kan niet met zekerheid worden vastgesteld. Het spoor meet minimaal 1,4 x 1 m en is tenminste 70 cm diep. Voorts zijn er enkele kuilen aangetroffen.

Op en rondom de markt zijn recentelijk enkele andere archeologische begeleidingen uitgevoerd, waarbij onder andere bakstenen muurwerk nabij de ingang van het Sint Martinuskerk, resten van muren uit de 18e, 19e of eerste helft 20e eeuw bij de Hegstraat, alsmede gebruiksaardewerk uit de 14e of 15e eeuw, en de basis (vloer en muren) van een rechthoekige beerput uit de 18e-begin 20e eeuw op de Nieuwe Markt. De relatie van deze sporen en vondsten tot de stadswaterput is onduidelijk.

Op basis van de stratigrafie is er een vierdelige fasering opgesteld.

De eerste sporen van bewoning (fase 1) worden gerepresenteerd door een ca. 20-30 cm dikke lichtgrijze laag met enkele houtskoolspikkels. Gezien de enigszins grillige onderkant, gaat het mogelijk om een zogenaamde oude akkerlaag, dat wil zeggen een laag die samenhangt met land- of tuinbouw. In het geval van akkerbouw, hebben we het dan over een stuk pre-stedelijk Weert. Dit wordt mogelijk bevestigd door de vondst van een handgevormde wandscherf uit deze laag.

Fase 2 is gebaseerd op een relatief groot aantal (20) dunne (2-10 cm) over het algemeen grijze lagen met in de meeste gevallen houtskoolspikkels, en minder vaak wat puinspikkels of brokjes huttenleem. Dit zijn typische bewoninglagen, tot stand gekomen door accumulatie (ophoging) van sediment en afval. Sommige van deze lagen zijn als oude loopvlakken aangeduid.

Voor fase 3 hier zijn er weer een aantal loopvlakken te onderscheiden. Alhoewel er veel houtskool in een aantal van de lagen van deze fase voorkomt, zijn het geen echte brandlagen. Er kan dus geen direct verband worden vastgesteld tussen deze lagen en stadsbranden, zoals de grote stadsbrand uit 1723. Het merendeel van de sporen, waaronder de waterputten, is toegeschreven aan deze fase.

Fase 4 bestaat uit grote 20e- en mogelijk 19e-eeuwse verstoringen.

De vondsten bestaan voornamelijk uit kleine scherfjes aardewerk, een klein aantal dierenbotten en twee loden gewichtjes.

Studie van het aardewerk heeft uitgewezen dat meer dan de helft van de geborgen scherven in de 14e en/of 15e eeuw dateert. Een enkele sterk verweerde scherf dateert zelfs uit de prehistorie, waarbij een datering in de ijzertijd of Romeinse tijd het meest voor de hand ligt. Twee minuscule scherven kunnen als middeleeuws aangeduid worden. Het gaat om de zeer gangbare bakselgroepen Pingsdorf-aardewerk en blauwgrijze waar uit Paffrath. Deze goed herkenbare bakselgroepen komen voor op alle middeleeuwse nederzettingsterreinen, zeker in de zuidelijke Nederlanden.

Bij de aangetroffen bakselgroepen die vanaf de late 13e, maar vooral vanaf de 14e eeuw voorkomen domineert het steengoed met oppervlaktebehandeling. Materiaal uit 15e, maar vooral 16e eeuw uit Aken in Duitsland en Raeren in België zijn bij de Weertse vondsten vertegenwoordigd met wandscherven met ribbels en radstempels en een bodemfragment.

De overige bakselgroepen betreffen overgangspullen tussen de handgevormde blauwgrijze waar en de gedraaide grijsbakkende producten.

Het meest opvallend aan het aardewerk assemblage is dat vooral de periode tussen het begin van de 14e eeuw en het midden van de 16e eeuw goed is vertegenwoordigd, en dat jonger materiaal ontbreekt.

Op basis van het aardewerk wordt de volgende chronologie voorgesteld:

- Fase 1: ijzertijd-Romeinse tijd
- Fase 2: volle-late middeleeuwen
- Fase 3: late middeleeuwen-nieuwe tijd
- Fase 4: nieuwe tijd (stadswaterput)

De dierenbotten opgeboord uit de waterput die door de stadswaterput wordt doorsneden (spoor 3) zijn voedselresten van rund, schaap of geit en varken.

10.2 Besluit & aanbeveling

De waterput gebouwd van mergelblokken, verder de “stadswaterput” genoemd, is op verzoek van de gemeente behouden gebleven. De waterput is historisch bekend: in de vroege 20e eeuw heeft de stadswaterpomp er bovenop gestaan (zie figuren 1 t/m 3). Alleen de zuidelijke helft van de put is zichtbaar; de noordelijke helft bevindt zich buiten het opgravingsareaal. De put is tot een hoogte van ca. 50 cm blootgelegd. De put is weer afgedekt met worteldoek, waarboven zand en puin is aangebracht: zie figuur 18.

Dit betekent dat de stadspuit zich nog in goed bewaarde toestand, en met de vulling er nog in onder de huidige bestrating bevindt. Daardoor leent deze bijzondere vondst zich zeer goed voor publieke ontsluiting. De stadswaterput is iets waar iedere Weertenaar zich iets bij kan voorstellen, en hij is perfect zichtbaar te maken. Zo zou de noordelijke - niet opgegraven helft – blootgelegd kunnen worden, en zou de vulling opgegraven kunnen worden. Hierna kan de put dan met een glazen plaat worden afgedekt en aan het publiek tentoongesteld kunnen, met een informatiepaneel ernaast. Afgaande op de publieke belangstelling tijdens het onderzoek, zal een dergelijk ontsluiting een succesvolle bijdrage leveren aan het lokale cultuurbeleid en –besef.

Figuur 18. De beschermde waterput. Bron: Wim Truyen.

Literatuur

- Clevis, H. & J. Kottman, 1989. Weggegooid en teruggevonden: aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750. Kampen.
- Coenen, J. 2007. Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 1 prehistorie-1568.
- Coenen, J. 2009. Op de keper beschouwd. Een geschiedenis van Weert, deel 2 1568-1815.
- Habermehl, K.-H., 1975. Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren, 2. Auflage. Berlin/Hamburg.
- Keijers, D., 2020. Plangebied Hegstraat, Nieuwe Markt, Museum en St. Martinuskerk te Weert. Archeologisch vooronderzoek: een archeologische begeleiding. RAAP Evaluatie- en selectierapport, 09-01-2020. RAAP, Weesp.
- Ostkamp, S, D.H. Duco, J.F.P. Kottmann, 2009. Vijfhonderd jaar materiële cultuur aan de Venlose Maasboulevard. De keramiek, het glas, de kleipijpen en het metaal uit de opgraving, in: H. van der Velde, S. Ostkamp, H. Veldman & S. Wyns (red.). Venlo aan de Maas: van vicus tot stad: sporen van een Romeinse nederzetting en stadsontwikkeling uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd in het plangebied Maasboulevard. ADC-rapport 1000 / ADC monografie 7. Amersfoort.
- Rutte, R. & Vannieuwenhuyze, B., 2018. Stedenatlas Jacob van Deventer. Toth Uitgeverij, Bussum.
- Truyen, W. 2018. Weert Van Hornestad. De biografie van erfgoedaspecten in de stad en regio. Archeologie in Limburg 117: 21-30.
- Verhoeven, M.P.F., 2016. Archeologische begeleiding, plangebied Markt te Weert. RAAP Evaluatie- en selectierapport, 14-11-2016. RAAP, Weesp.

Bijlage 1. Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
		450	
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
Midden		250.000	
Oud			

tabel1_standdaard_Archeologisch_RAAP_2014

Bijlage 2. Vondsten

Vondstnummer	Aantal	Spoornummer	Aard
1	1	3	keramiek
1	1	3	keramiek
1	1	3	keramiek
2	1	9999	keramiek
2	1	9999	keramiek
2	1	9999	keramiek
2	1	9999	keramiek
3	1	2	keramiek
4	1	2	keramiek
5	1	7000	keramiek
6	1	6	keramiek
7	1	7	keramiek
7	1	7	keramiek
8	1	8	keramiek
9	1	8	keramiek
9	1	8	keramiek
10	1	6001	keramiek
11	1	8001	keramiek
12	1	6001	keramiek
13	11	3	dierenbotten
14	2	3	keramiek
14	1	3	keramiek
14	1	3	keramiek
15	3	3	dierenbotten
16	1	3	keramiek
17	1	5500	keramiek
18	1	5500	keramiek
19	1	2	loden gewicht
20	1	2	loden gewicht
21	1	7000	keramiek
21	1	7000	keramiek
22	1	5000	keramiek
22	1	5000	keramiek
22	1	5000	keramiek
23	2	1	baksteen

Bijlage 3. Deventersysteem

EVE = *Estimated Vessel Equivalents*: een schatting van de hoeveelheid die overgebleven is van de oorspronkelijke container

MAE = minimum aantal exemplaren

Bakselcodes:

- am** - archaïsche majolica
- ba** - badorfaardewerk
- bg** - blauwgrijs aardewerk (Elmpt, Paffrath en aanverwante bakfels)
- bi** - biscuit van majolica/faïence uit de Nederlanden
- d** - Duitse majolica/faïence
- db** - Dieburg-aardewerk
- dw** - rood 'Duitsland-west' aardewerk (Ochtrup)
- ep** - Europees porselein
- f** - faïence uit de Nederlanden
- fb** - faïencebiscuit
- fr** - Franse majolica/faïence
- g** - grijs aardewerk
- gl** - glas
- ha** - 'hafner' wit aardewerk
- l** - Italiaanse majolica/faïence
- ib** - Iberisch aardewerk (zowel rood- als witbakkend)
- ik** - industrieel gekleurd aardewerk
- in** - Iznik aardewerk en aanverwante Turkse bakfelgroepen
- ir** - industrieel roodbakkend aardewerk
- iw** - industrieel witbakkend aardewerk
- iz** - industrieel zwart aardewerk
- iy** - jydepotaardewerk
- kp** - kogelpot aardewerk
- m** - majolica uit de Nederlanden
- mb** - majolicabiscuit
- p** - Aziatisch porselein
- pi** - pingsdorfaardewerk
- po** - Portugese majolica/faïence
- py** - pijpaarde (beelden en reliëfs)
- r** - roodbakkend aardewerk
- ri** - roodbakkend Italiaans aardewerk
- rm** - roodbakkend Maaslands aardewerk
- s1** - steengoed 1 (steengoed zonder glazuur/engobe)
- s2** - steengoed 2 (steengoed met glazuur/engobe)
- s3** - steengoed 3 (industrieel steengoed)

- s4** - steengoed 4 (bijna-steengoed zonder oppervlakte behandeling)
- s5** - steengoed 5 (proto-steengoed en bijna-steengoed met oppervlakte behandeling)
- s6** - steengoed 6 (Frans steengoed)
- s7** - steengoed 7 (Aziatisch steengoed)
- s8** - steengoed 8 (steengoed met secundair aangebracht loodglazuur)
- sp** - Spaanse majolica/faience
- te** - terracotta (beelden en reliëfs)
- w** - witbakkend aardewerk
- wa** - werra-aardewerk
- we** - weseraardewerk
- wf** - witbakkend Frans aardewerk
- wm** - witbakkend Maaslands aardewerk

